

ПРИНЦИПИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

PRINCIPLES OF STRATEGIC PLANNING FOR THE DEVELOPMENT OF TERRITORIES

УДК 332.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.11-13>**Есманов О.М.¹**

к.е.н., викладач кафедри
бізнес-економіки та адміністрування,
Сумський державний
педагогічний університет
імені А.С. Макаренка

Штика Ю.М.²

к.пед.н., викладач кафедри
бізнес-економіки та адміністрування,
Сумський державний
педагогічний університет
імені А.С. Макаренка

Линник М.А.³

аспірант,
Сумський державний
педагогічний університет
імені А.С. Макаренка

Esmanov Oleksii

Sumy State Pedagogical University
named after A.S. Makarenko

Sntyka Yurii

Sumy State Pedagogical University
named after A.S. Makarenko

Lynnyk Maksym

Sumy State Pedagogical University
named after A.S. Makarenko

Постановка проблеми. Проблематика забезпечення стабільного розвитку територій завжди була актуальною. І тим більш важливою вона постає у періоди криз, занепаду, вимушеного регресу. Саме тому особливого значення набуває стратегічне планування, від якого залежить досягнення довготермінових цілей розвитку територій.

Стратегічне планування розвитку територій фактично визначає напрями і параметри довгострокового розвитку територій, їхньої економіки, екології, культури, соціальної сфери тощо і його помилки можуть не тільки означати теоретичні прорахунки, крах цієї функції управління, а й уповільнення регіонального розвитку, відставання

Стратегічне планування розвитку територій фактично визначає напрями і параметри довгострокового розвитку територій, їхньої економіки, екології, культури, соціальної сфери тощо і його помилки можуть не тільки означати теоретичні прорахунки, крах цієї функції управління, а й уповільнення регіонального розвитку, відставання від конкурентів у тих сферах, де потенційно міг бути досягнутий успіх тощо. Актуальність теми дослідження обґрунтовується необхідністю удосконалення методичного інструментарію процесів стратегічного управління територіальним розвитком, від якості якого залежить досягнення довготермінових цілей розвитку територій, його успішність. Метою статті є визначення та систематизація принципів стратегічного планування розвитку територій. Об'єктом дослідження є принципи стратегічного планування розвитку територій. Предметом дослідження є процеси стратегічного планування розвитку територій. Методи дослідження: порівняльний та логічний аналіз, узагальнення, систематизація. У статті проаналізовано принципи стратегічного планування розвитку територій, які виокремлюють українські вчені, та запропоновано поділити їх на дві групи («Загальні» і «Специфічні»). До загальних запропоновано відносити принципи, які застосовують до будь-якого виду і рівня стратегічного планування (комплексності, прозорості, ефективності тощо). До специфічних віднесено принципи, які забезпечують реалізацію ініціатив з місцевого економічного розвитку та урахування його особливостей (місцевого лідерства, партнерства, залучення громади тощо). Це дозволяє поглибити розуміння сутності різних за змістом принципів та вдосконалити процес стратегічного планування, відповідно до кожного з управлінських рівнів. У подальшому результати даного дослідження можуть бути покладені в основу розроблення/удосконалення механізму управління територіальним розвитком.

Ключові слова: методологія, стратегічне планування, територія, розвиток.

Strategic planning of territorial development actually determines the directions and parameters of long-term development of territories, their economy, environment, culture, social sphere, etc., and its mistakes can not only mean theoretical miscalculations, the collapse of this management function, but also slowing down regional development, lagging behind competitors in areas where success could potentially be achieved, etc. The relevance of the research topic is substantiated by the need to improve the methodological tools of the processes of strategic management of territorial development, the quality of which determines the achievement of long-term goals of territorial development and its success. The purpose of the article is to define and systematize the principles of strategic planning of territorial development. The object of research is the principles of strategic planning of territorial development. The subject of the study is the processes of strategic planning of territorial development. Research methods: comparative and logical analysis, generalization, systematization. The article analyzes the principles of strategic planning of territorial development, which are distinguished by Ukrainian scientists, and proposes to divide them into two groups ("General" and "Specific"). The general principles are those that apply to any type and level of strategic planning (complexity, transparency, efficiency, etc.). The specific principles include those that ensure the implementation of local economic development initiatives and take into account its specifics (local leadership, partnership, community involvement, etc.). This allows us to deepen our understanding of the essence of principles of different content and improve the strategic planning process, according to each of the management levels. In the future, the results of this study can be used as a basis for the development/improvement of the territorial development management mechanism.

Key words: methodology, strategic planning, territory, development.

від конкурентів у тих сферах, де потенційно міг бути досягнутий успіх тощо. Зокрема, Качний О. відзначає, що стратегічне планування виступає інтегруючою силою, яка організовує і спрямовує процес розробки стратегічних цілей і створює основу для розподілу ресурсів на рівні регіональних органів влади, а також зосереджує увагу на проблемах регіонального соціально-економічного розвитку [1].

Отже, дослідження всіх аспектів стратегічного планування розвитку територій є актуальним практично-орієнтованим завданням для науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями дослідження принципів здійснення

¹ ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-8183-7808>

² ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6187-2860>

³ ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-2243-5406>

стратегічного планування територіального розвитку присвячено праці вітчизняних науковців, таких як: Качний О. [1], Берданова О. і Вакуленко В. [2], Бурик З. [3], Васильченко Г., Парасюк І. і Єременко Н. [4], Кормишкін Ю. А. [5], Кудріна О.Ю., Омеляненко В.А., Омеляненко О.М. [6; 12], Саєнко П. [7], Сментина Н. і Фіалковська А. [8], Пастух К. [9], Хохуляк О. [10], Шпачук В. і Кулеба О. [11] та інших.

Але, визначення та систематизація принципів стратегічного планування розвитку територій є актуальним практично-орієнтованим завданням для науковців, яке потребує додаткових досліджень і обґрунтувань.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення та систематизація принципів стратегічного планування розвитку територій. Відповідно до мети визначено комплекс завдань:

- проаналізувати принципи стратегічного планування розвитку територій, які виокремлюють вітчизняні науковці;
- визначити специфічні принципи, які забезпечують успішність процесу розроблення стратегій розвитку територій;
- систематизувати принципи стратегічного планування розвитку територій.

Об'єктом дослідження є принципи стратегічного планування розвитку територій.

Предметом дослідження є процеси стратегічного планування розвитку територій.

Методи дослідження: порівняльний та логічний аналіз, узагальнення, систематизація.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати стратегічного планування у великій мірі залежать від методичного забезпечення цього процесу. Саєнко П. відзначає, що стратегія розвитку – це документ, який містить принципи (припущення), прийняті під час реалізації процесу планування [7]. Проаналізуємо принципи стратегічного планування, які виокремлюють науковці для цих процесів на рівні регіону/громади.

Хохуляк О. до принципів стратегічного планування розвитку територіальних громад відносить принципи [10]:

- послідовності;
- комплексності;
- результативності;
- прозорості;
- вимірності цілей;
- реалістичності.

Цей перелік принципів є універсальним і може бути застосований для будь-якого виду планування на будь-якому рівні.

Бурик З. надає більш розширений перелік принципів стратегічного планування на регіональному рівні, який включає принципи, що забезпечують реалізацію громадянських свобод (демократичності) та вирішення соціальних проблем

(соціальність), але не містить специфічні принципи, які стосуються саме стратегічного планування [3]:

- цілеспрямованість;
- єдність;
- соціальність;
- безперервність;
- демократичність;
- адаптивність;
- точність;
- ефективність.

Качний О. також відзначив ці принципи і розширив їх перелік, до якого відніс [1]:

- цілеспрямованість;
- єдність;
- соціальність;
- точність;
- безперервність;
- участі;
- адаптивність;
- легітимність;
- демократичність;
- професіоналізм;
- ефективність;
- досяжність намічених результатів.

Шпачук В. і Кулеба О. до принципів стратегічного планування на муніципальному рівні віднесли принципи [11]:

- комплексності;
- єдності;
- об'єктивності;
- обґрунтованості;
- ефективності;
- чіткості й лаконічності у визначенні місії, стратегічних цілей і завдань;
- пріоритетності;
- спадкоємності;
- альтернативності;
- прозорості.

У цьому переліку є принципи, які характеризують саме стратегічне планування («чіткості й лаконічності у визначенні місії, стратегічних цілей і завдань»), але їх, на наш погляд, не достатньо, щоб забезпечити в повній мірі реалізацію всіх завдань стратегічного планування.

Сментина Н. і Фіалковська А. [8], а також Берданова О. і Вакуленко В. [2] навели більш розгорнуту систему і до принципів стратегічного планування місцевого розвитку віднесли:

- об'єктивність;
- цілепокладання;
- результативність;
- ефективність;
- пріоритетність;
- компетентність;
- комплексність;
- спадкоємність;
- альтернативність;
- прозорість;

– ситуаційність.

Пастух К. визначає практично аналогічні принципи стратегічного планування розвитку територій, до яких відносить [9]:

- об'єктивність;
- альтернативність передбачення стратегічних альтернатив;
- результативність;
- ефективність визначення кількісного вираження співвідношення витрат і результатів поліпшення соціально-економічного стану території;
- пріоритетність;
- компетентність;
- комплексність;
- цілепокладання;
- транспарентність;
- ситуаційність;
- спадкоємність.

Серед них є принципи, які стосуються саме стратегічного планування (цілепокладання, ситуаційність, альтернативність), але, на наш погляд, відсутні специфічні принципи, які важливі для забезпечення різнобічного розвитку територій.

Науковці Сментина Н. і Фіалковська А. відзначили, що стратегічне планування місцевого розвитку має ґрунтуватись на принципах планування сталого розвитку територій та низці спеціальних принципів [8]. Отже, специфічні принципи обов'язково мають бути зазначені.

Васильченко Г., Парасюк І. і Єременко Н. до ключових принципів планування розвитку громад, крім загальних, включили специфічні принципи, які сприяють впровадженню ініціатив з місцевого економічного розвитку [4]:

1. Системність, всебічність і комплексність.
2. Місцеве лідерство та бачення перспектив.
3. Творчість та креативність.
4. Партнерство, залучення громади та налагодження співпраці.
5. Перехід від закритих місцевих економік до відкритих глобальних систем.
6. Досягнення стратегічних цілей і позитивний ефект у короткостроковому періоді.
7. Випереджувальний характер, гнучкість та адаптивність.
8. Оперативність та націленість на дії.
9. Прозорість і підзвітність.
10. Зростання конкурентоспроможності громад.

На наш погляд, найбільш розгорнутий перелік специфічних принципів, що спрямовані на місцевий розвиток, сформований Американською мережею Smart Growth Network, яка визначила 11 принципів розроблення стратегії розвитку SMART growth [5]:

1. Створення можливостей для працевлаштування мешканців громади, підвищення конкурентоспроможності місцевої економіки, якості життя в ОТГ.

Рис. 1. Принципи стратегічного планування розвитку територій

2. Впровадження змішаного землекористування.

3. Користь від переваг компактної конструкції будівлі.

4. Створення пішохідних зон (парків, вулиць, районів).

5. Творення самобутніх, історично привабливих мешканцям місць.

6. Збереження відкритих просторів, сільгоспугідь, природної краси і екологічних місць.

7. Зміцнення і розвиток ОТГ.

8. Широкий вибір якісного громадського транспорту, безпечна і зручна інфраструктура для велосипедних і пішохідних прогулянок, дороги і мости в хорошому стані.

9. Рішення повинні бути стійкими, передбачуваними, рентабельними й економічними.

10. Заохочення мешканців ОТГ і зацікавлених сторін при прийнятті рішень щодо розвитку.

11. Економічної ефективності.

Останні два переліки принципів максимально відтворюють специфічні вимоги до стратегічного планування розвитку територій і можуть бути використані у якості прикладу для українських громад.

Відтак, систематизуємо принципи стратегічного планування розвитку територій за видами. Пропонуємо розділяти принципи на дві групи: «Загальні» і «Специфічні» (рис. 1). До загальних пропонуємо відносити принципи, які застосовують до будь-якого виду і рівня стратегічного планування (комплексності, прозорості, ефективності тощо). До специфічних відносимо принципи, які забезпечують реалізацію ініціатив з місцевого економічного розвитку та урахування його особливостей (місцевого лідерства, партнерства, залучення громади тощо).

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене відзначимо, що всі принципи стратегічного планування розвитку територій можна поділити на дві групи («Загальні» і «Специфічні»), що дозволяє поглибити розуміння їх змісту та вдосконалювати процес стратегічного планування, відповідно до кожного з управлінських рівнів. У подальшому результати даного дослідження можуть бути покладені в основу розроблення/удосконалення механізму управління територіальним розвитком.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Берданова О., Вакулєнко В. Стратегічне планування місцевого розвитку. Практичний посібник Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні–DESPRO». Київ : ТОВ «Софія-А», 2012. 88 с. URL: http://despro.org.ua/media/articles/04_book_berdanova_vakulenko_ctrateg_chne_planuvann.pdf

2. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самовряду-

вання / Асоціація міст України. Київ : ТОВ «Підприємство «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 256 с.

3. Бурик З.М. Стратегічне планування розвитку територій, як інструмент управління. *Публічне урядування*. 2020. № 5 (25). С. 53–62. DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-5\(25\)-53-62](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-5(25)-53-62)

4. Качний О.С. Стратегічне планування як один із найсучасніших методів державного управління регіональним соціально-економічним розвитком. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/23.pdf

5. Кормишкін Ю.А. Стратегія економічного розвитку Smart Growth для об'єднаних територіальних громад. Вісник аграрної науки *Причорномор'я*. 2020. Вип. 4. DOI: [https://doi.org/10.31521/2313-092X/2020-4\(108\)](https://doi.org/10.31521/2313-092X/2020-4(108))

6. Кудріна О. Ю., Омеляненко В. А., Омеляненко О. М. Стратегічні аспекти вироблення інноваційної політики в контексті сталого розвитку та безпеки країни. *Ефективна економіка*. Дніпро : вид-во ТОВ «ДКС Центр», 2020. Вип. 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8413>

7. Сасенко П. О. Теоретичні засади формування стратегії розвитку об'єднаної територіальної громади. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 7. С. 594–598. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/7_ukr/100.pdf

8. Сментина Н.В., Фіалковська А.А. Стратегічне планування місцевого розвитку: навч. посіб. Київ : ФОП Гуляєва В.М., 2019. 244 с. URL: <http://surl.li/djqkh>

9. Хошуляк О.О. Удосконалення інструментарію стратегічного планування сталого розвитку територіальних громад. *Економіка і регіон*. 2022. № 4 (87). С. 110–118. URL: <https://journals.nupp.edu.ua/eir/article/view/2789>

10. Пастух К. Стратегічне планування розвитку територіальних громад. *Науковий вісник: Державне управління*. 2021. № 1(7). С. 195–215. DOI: [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1\(7\)-195-215](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1(7)-195-215)

11. Шпачук В.В., Кулеба О.В. Засади й особливості стратегічного планування на муніципальному рівні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. Т. 33 (72). № 1. С. 104–110. URL: https://www.pubadm.vernadskeyournals.in.ua/journals/2022/1_2022/18.pdf

12. Omelyanenko V., Prokopenko O., Kudrina O., Petrova I., Biloshkurska N., Biloshkurskyi M. and Omelyanenko O. Digital Component of Innovation Landscapes: Context of Sustainable Development at the Local Level. 44th International Convention on Information, Communication and Electronic Technology (MIPRO), (September 27 – October 1, 2020), Opatija, Croatia, 2021. P. 1324–1328. E-ISSN 2623–8764. DOI: <https://doi.org/10.23919/MIPRO52101.2021.9597058>

REFERENCES:

1. Berdanova O., Vakulenko V. (2012). *Stratehichne planuvannia mistsevoho rozvytku. Praktychnyi posibnyk Shveitsarsko-ukrainskyi proekt «Pidtrymka detsentralizatsii v Ukraini–DESPRO»* [Strategic planning of local

development. Practical guide Swiss-Ukrainian project "Supporting decentralization in Ukraine-DESPRO". Kyiv : TOV «Sofyia-A», 88 p. URL: http://despro.org.ua/media/articles/04_book_berdanova_vakulenko_ctrateg_chne_planuvann.pdf

2. Vasylychenko H., Parasiuk I., Yeremenko N. (2015). Planuvannia rozvytku terytorialnykh hromad [Development planning of territorial communities]. Navchalnyi posibnyk dlia posadovykh osib mistsevoho samovriaduvannia / Asotsiatsiia mist Ukrainy. Kyiv : TOV «Pidpriemstvo «VI EN EL», 256 p.

3. Buryk Z.M. (2020). Stratehichne planuvannia rozvytku terytorii, yak instrument upravlinnia [Strategic planning of territorial development as a management tool]. *Publichne uriaduvannia*. № 5 (25). P. 53–62. DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-5\(25\)-53-62](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-5(25)-53-62)

4. Kachnyi O.S. (2018). Stratehichne planuvannia yak odyin iz naisuchasnishykh metodiv derzhavnoho upravlinnia rehionalnym sotsialno-ekonomichnym rozvytkom [Strategic planning as one of the most modern methods of state management of regional socio-economic development]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/23.pdf

5. Kormyshkin Yu.A. (2020). Stratehiia ekonomichnoho rozvytku Smart Growth dlia obiednanykh terytorialnykh hromad [Smart Growth Economic Development Strategy for United Territorial Communities]. *Visnyk ahraryoi nauky Prychornomia*. № 4. DOI: [https://doi.org/10.31521/2313-092X/2020-4\(108\)](https://doi.org/10.31521/2313-092X/2020-4(108))

6. Kudrina O.Yu., Omelianenko V.A., Omelianenko O.M. (2020). Stratehichni aspekty vyrobлення innovatsiinoi polityky v konteksti staloho rozvytku ta bezpeky krainy [Strategic aspects of developing innovative policy in the context of sustainable development and national security]. *Efektivna ekonomika*. Dnipro : vyd-vo TOV «DKS Tsentr», № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8413>

7. Saienko P.O. (2016). Teoretychni zasady formuvannia stratehii rozvytku obiednanoi terytorialnoi hromady [Theoretical foundations of the development strategy formation of the united territorial community]. *Ekonomika i suspilstvo*. № 7. P. 594–598. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/7_ukr/100.pdf

8. Smentyna N.V., Fialkovska A.A. (2019). Stratehichne planuvannia mistsevoho rozvytku: navch. posib. [Strategic planning of local development]. Kyiv : FOP Huliaieva V.M., 244 p. URL: <http://surl.li/djqkh>

9. Khokhuliak O.O. (2022). Udoskonalennia instrumentarii stratehichnoho planuvannia staloho rozvytku terytorialnykh hromad [Improvement of the toolkit of strategic planning of sustainable development of territorial communities]. *Ekonomika i rehion*. № 4 (87). P. 110–118. URL: <https://journals.nupp.edu.ua/eir/article/view/2789>

10. Pastukh K. (2021). Stratehichne planuvannia rozvytku terytorialnykh hromad [Strategic planning of the development of territorial communities]. *Naukovyi visnyk: Derzhavne upravlinnia*. № 1(7). P. 195–215. DOI: [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1\(7\)-195-215](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2021-1(7)-195-215)

11. Shpachuk V.V., Kuleba O.V. (2022). Zasady y osoblyvosti stratehichnoho planuvannia na munit-sypalnomu rivni [Principles and features of strategic planning at the municipal level]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: Publichne upravlinnia ta administruvannia*. T. 33 (72). № 1. P. 104–110. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/1_2022/18.pdf

12. Omelyanenko V., Prokopenko O., Kudrina O., Petrova I., Biloshkurska N., Biloshkurskyi M. and Omelyanenko O. Digital Component of Innovation Landscapes: Context of Sustainable Development at the Local Level. 44th International Convention on Information, Communication and Electronic Technology (MIPRO), (September 27 – October 1, 2020), Opatija, Croatia, 2021. P. 1324–1328. E-ISSN 2623–8764. DOI: <https://doi.org/10.23919/MIPRO52101.2021.9597058>